

פינחס

טהרת הנישואין בישראל

1

קנאות מתוך תורה

פינחס מזדעזע מפני בעילה זו. אדם מישראל, מגזע אברהם יצחק ויעקב, מגז אשר עמד על הר סיני³⁴ — בכל חינויותו וגופניותו, בעל בת אל נכר! "ויקן מתוך העדה, ויקח רמח בידו"³⁵.

"העדה" — זו הסנהדרין³⁶. כל ישראל נקראים עדה³⁷, ובמיוחד הסנהדרין הוא קם מתוך תורה, מתוך כח של תורה. בגמרא סנהדרין מסופר, שפינחס אמו למשה רבינו: "לא כך לימדנו רבינו..."³⁸.

יש הבחנות דקות בקנאות. יש קנאות מתוך העדה — מתוך תורה, ויש קנאות מתוך מידות רעות, מתוך ריתחה, כעסנות ושנאה. לכן היה צורך לברר את היסודות הנפשיים הפסיכולוגיים של קנאותו של פינחס³⁹, כמבואר בסידור "עולת ראייה"⁴⁰.

ומכאן לענינו: פגישה עם הענינים המכאיבים והמוזעזעים ביחס לסדרי משפחות בישראל. בגמרא מבואר²⁶ שזהו המוכן של "בעל בת אל נכר"²⁷. אדם מישראל, גזע קודש, בועל בת אל נכר!

בעם ישראל ישנם מדקדקים במצוות יותר או פחות, אבל, תמיד שמו לב לשני דברים מיוחדים: מילה²⁸ ונישואין²⁹. תמיד היתה הרגשה כללית שעד כדי כך לא יהיה. אדם שלא ימול את בנו, אין לתאר.

אגב, היה בזה ענין עם אחד מאנשי המחשבה הלאומית, שלום אש³⁰, כראשית הופעתו בוורשא. בעיר זו של גאונים וצדיקים, היה מעשה במשפחה שלא רצתה למול את בנה. על-כן אנשי החברה קדישא לא קברו אותו בבית קברות. יצא ה"תכשיט" הזה נגדם בצעקות. זאת דוגמא.

לעומת זאת, נורדאו, כאשר הציעו לו להיות מנהיג אחרי הרצל³¹, סירב מפני היותו במצב משפחתי כזה. התבייש. זה כבר שייך למדרגה של תשובה. העושה עבירה ומתבייש, מוחליץ ל³².

אפילו במקומות המכונים לא דתיים, היתה קיימת בריאות של הרגשה יהודית כלפי שני דברים אלה: ברית מילה ובעל בת אל נכר.

כל קנאות צריכה בדיקה

יש קנאות של טהרה ותורה, ויש קנאות של רשעות שיסודה בשנאת הבריות שעליה אמרו חז"ל, בגמרא יבמות, שכל מקום שיש שנאה אצל אדם צריך לבדוק אם הוא מזרע של אברהם אבינו⁴¹. "כל המרחם על הבריות, בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו"⁴². וכשיש אכזריות, צריך בדיקה⁴³.

יש מקום להבחין בטון, ממש בטון [=בנימת הדברים]. גם לגבי אלו שמכונים קנאים, כאן בארץ-ישראל, יש מקום לבדיקה אם זה בגלל מידות רעות⁴⁴, שהרי ה"חפץ חיים" מזכיר ש"לא תשנא את אחיך בלבבך"⁴⁵, זה אפילו על רשע גמור⁴⁶.

סיפר לי חתנו של צדיק אחד, "הזוויעהילר רבי", שפעם בא אליו אחד מהכת הידועה של "קנאים", אשר "בוערת" להם יראת שמים. הוא ביקש שהרבי יעזור לו להילחם נגד פורקי עול וכו'. דיבר ודיבר באיזה מין קדושה חוצבת להבות אש. הגאון, הצדיק, הנחמד והפיקח, שמע, שמע. אחרי ששמע, אמר לו: כל זה עצבנות! בעד עצבנות לא מקבלים עולם-הבא. עולם-הבא מקבלים על קנאות טהורה ממקור התורה. ובכך גמר עם הבחור הזה.

בידי מכתב בענין זה מהרבי מאוסטרובצא ז"ל. הוא היה גאון וקדוש ועילוי נפלא. רוב חייו היה שרוי בתענית, גם בשבתות וימים טובים — הוא היה אדם נפלא ומיוחד, מעל הסדר הנורמלי. פעם, שאל אותי אם יש לנו "יחוס", כי הוא לא היה מיוחס. מצד זה, הוא היה יהודי פשוט.

המכונים קנאים טענו שיש להם קשר עם הרבי מאוסטרובצא, ושהוא גם שלח להם מכתב תמיכה וחיוק. הכרתי אותו וחשבתי שזה שקר⁵³. הוא היה אדם נקי והגון, צדיק וקדוש. היינו מקורבים, וכתבתי לו. יש לי פקודה מאבא אמא"ר הרב זצ"ל לשמור על האגרות האלו. מזכירו ענה לי:

מסופר בגמרא³⁹ שלאחר שפינחס קינא לד' נעשה רעש גדול: פינחס הרג אדם מכובד, נשיא שבט בישראל. זהו חטא איום ושחיתות נוראה. יש לפינחס תכונה של "רצחנות"! שורשה בשייכותו המשפחתית ליתרו. יתרו היה גוי, והוא פיסם עגלים לעבודה-זרה. גם בפינחס יש יסוד של גויות, תכונות של גוי! לכן באה בתורה אריכות דברים: "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, השיב את חמתו"⁴¹. לא מצד הרתחנות קם פינחס, אלא מצד אהרן הכהן, איש החסד⁴² "תמין ואורין לאיש חסידך"⁴³, "אוהב שלום ורודף שלום"⁴⁴.

התורה מעידה "הנני נתן לו את בריתי שלום"⁴⁵. בפרשתנו מתגלה ה"פשט של מה שאירע בפרשה הקודמת: "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, השיב את חמתו מעל בני ישראל, בקנאו את קנאתי בתוכם, ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי"⁴¹. זהו בירור מתוך מקור אלוהי של ערך מעשהו של פינחס⁴⁶.

ישעיהו אמר: "ובתוך עם טמא שפתים אנכי ישב"⁵⁶. זהו קלקול בקדושת הדיבור. לא הותר לו לומר כך על כלל-ישראל⁵⁷! לכן צריך כפרה על זה: "ויעף אלי אחד מן השרפים ובידו רצפה... ויגע על פי, ויאמר: הנה נגע זה על שפתיך, וסר עֶזְרָךְ, וחטאתך תִּכָּפֵר"⁵⁸. יש מדרשים המאריכים בענין זה⁵⁹.

בפסוקים הראשונים של הנביא נחום, נאמר: "אל קנאו ונקם ד"⁶⁰. קנאו נכתב מלא עם וא"ו. לעומת זאת, אצל אליהו נאמר: "קנאו קנאתי לד' אלהי צבאות, כי עזבו בריתך בני ישראל"⁶¹ — "קנאו" כתוב חסר, בלי וא"ו. אומרים חז"ל⁶²: ללמדך שכל קנאה של בשר ודם חסרה היא, ואין לך קנאה מלאה אלא של מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא בלבד.

ובמדרש⁶³ מסופר: "ויאמר קנאו קנאתי לד' אלהי צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל"⁶¹. אמר לו הקדוש ברוך הוא: 'בריתי', שמא בריתך? — 'את מזבחתיך הרסו'⁶¹. אמר לו: מזבחתי, שמא מזבחתיך? — 'זאת נביאיך הרגו בחרב'⁶¹. אמר לו: נביאי, ואת מה איכפת לך? — 'לבסוף אמר 'ואותר אני לבדי, ויבקשו את נפשי לקחתה'⁶¹. אהה! זה כבר ענין אחר! אם-כן, אין לך קנאה מלאה אלא של הקדוש-ברוך-הוא.

פינחס זה אליהו

פינחס זה אליהו⁶⁴, כי מושג הקנאה משותף לשניהם. פינחס היה בדור קודם ואליהו בדור מאוחר, אבל יש ביניהם מושג משותף: "קנאה", כפי שכותב רש"י שזו מלה המשותפת להם⁶⁵. אצל שניהם יש מצב של קנאות עילאית. שני אישים אלה הם אנשי קודש ענקיים, ויש פגישה בין שתי נשמות אדירות אלה. יש מצב של התרוממות למרחקים.

אנו נמצאים בעולם-זהו, ואנו מסתכלים זה על זה וחושבים שמה שאנו רואים זהו האדם. אבל "האדם יראה לעינים"⁶⁶. אנו רואים רק מציאות של צללים. הגופניות היא רק החיצונית של המציאות, היא רק הצל. אבל לפי ערך גדלות הקדושה, יש יותר מקום להיפגש עם עצם הנשמה. ויש כאן שתי נשמות אדירות שהתגלו במצב של קנאות מתוך העדה, בהופעה עצומה וכולטת של קדושה.

בגמרא כבא מצינעא מסופר שרבה בר אבוח פגש את אליהו בבית-הקברות. הוא שאל אותו: והרי אתה כהן? ⁶⁷. מכאן שפינחס זה אליהו, בפנימיות עולמיהם, בפנימיות נשמותיהם. זהו "נורא אלהים ממקדשיך"⁶⁸, הנוראות האלוהית ששוכנת במציאות ובסתרי המציאות. כשם שיש סתרי תורה, כך יש סתרי מציאות. ובסתרי המציאות, ישנו מצב כזה של פגישת ערכי נשמות, פגישה מסתורית, מיסטית. יש על כך פרק ב"אורות הקודש"⁶⁹. הנשמה זהו האדם האמיתי והפנימי, זאת מציאותו האמיתית. פה אנו נפגשים עם הופעת כוחות אדירים של קדושה, שייחודם הוא קנאות קדושה, גדולה ואלוהית.

"נתכבדתי מכם במכתב ארוך רב הכמות ורב האיות, והנה תודות אלף לכם על המכתב היקר לי מכל, המבאר בפירוש כל, מענין גודל ישוב ארצנו הקדושה, ומחבת הארץ, ומרוב טובה וערכה, והשפעת הקדושה על מי ששוכן בה באין הבדל. קראתי, ושניתי ושלשתי, ועוד אקרא בו. וגם הראתי למרן קדוש ד' אדמו"ר שליט"א, והשיב לי כי שוא ושקר יאמרו כי יש להם מכתב ממנו. כי הוא מתרחק ממחלוקת כמטחוי קשת, ולא יבוא בקהלם, כי שונא גמור הוא למי שמחזיק במחלוקת על לא דבר. ושמעתי בעצמי מפיו הקדוש, כי התורה הקדושה פרסמה פינחס בן אהרן, כי הוא, רק הוא, היה יכול לקנאות קנאת ד' צבאות, ולא איש בלעדו. הגם כי העולם כולו ראה כי הצדיק אתו, אף-על-פי-כן לא היה ראוי לזה כי אם פינחס זה אליהו ולא אחר, אם-כי היו גדולים וקדושים לא היה שום אחר ראוי לזה לקנא קנאת ד' צבאות. ומה יאמרו היום אזובי קיר, חלושי דעת, כי המה ירדפו האמת, והאמת אין אתם אף כמלוא מחט, והאמת רחוק מאתם, כרחוק מזרח ממערב"⁵⁴.

רק פינחס היה ראוי לכן. אם-כי היו שם גדולים וקדושים, לא היה שם אחר הראוי ל"מציאה" זו של "קנאין פוגעין בו"⁵⁵. רק בפינחס אנו נפגשים עם קנאות אמיתית לד', מתוך העדה, מתוך תורה.

אצל חז"ל ישנם דברים נוראים על מי שמדבר דילטוריא על עם ישראל.

11

7

יש להתרגל לראות את רבוננו-של-עולם מתגלה במציאות העולם, כמבואר בפרקים רבים ב"אורות"⁷¹. יש להתרגל לראות את אדון כל הנשמות מתגלה בנשמות שמופיעות במציאות הדורות של ישראל. "בינו שנות דור ודור"⁷². יש להתרגל לעולמות העליונים והפנימיים האלה ולסתר תורה האלה. אליהו הנביא הוא נשמה מיוחדת שיש לה גם פגישה עם המלך המשיח, כמו שמוכר בפיוטים של מוצאי שבת קודש⁷³.

גם נשמתו של משה רבינו צריכה להתגלות עם המשיח⁷⁴. משה רבינו הוא יחיד ומיוחד בשייכותו לתורה במובן הכלל-ישראלי - לכן כל תלמיד-חכם נקרא משה⁷⁵ - ונשמתו מתפרטת בהופעתה בתחיית ישראל האמיתית, בשלמות⁷⁶ הגאולה, כמבואר בכמה פרקים ב"אורות"⁷⁶.

משיח בן דוד הוא אישיות מיוחדת, כדוד המלך, במובן לאומי גדול. לכן נוהגים לקום ל"כירך דוד" ולאומרו בעמידה⁷⁷, ויש שממשיכים לעמוד גם אחר-כך⁷⁸. דוד המלך ענינו הוא כלל-ישראלי⁷⁹, לעומת אברהם אבינו שהוא הקדמה לכלל-ישראל. דוד המלך ענינו הוא עצם המציאות הכללית של האומה.

ישראל עניים

אנו מוצאים מספר פעמים אצל חז"ל הגדרה של ישראל: עניים, כמבואר

ב"חולין"⁸⁰: "אתם המעט מכל העמים"⁸¹ - "ממעטין עצמכם לפני⁸⁰. התמעטות, פירושה הוא ענוה. הענוה במובנה האמיתי, האלוהי, היא הענוה כלפי רבוננו-של-עולם. זאת הענוה במציאותה העליונה, הענוה של דקות בד' המיוחדת לישראל⁸². נזכרות שם שלוש דוגמאות: אברהם, משה, דוד. אברהם אבינו אמר: "ואנכי עפר ואפר"⁸³. משה רבינו אמר: "ונחננו מה"⁸⁴. דוד המלך אמר: "ואנכי תולעת ולא איש"⁸⁵. יש כאן הדרגה ושכלול: אברהם אמר: "ואנכי עפר ואפר", שהוא ביטוי להשפלה, אבל זוהי בכל זאת מציאות של דבר מסויים שעדיין קיים. משה אמר: "ונחננו מה", וזה יותר מאברהם אבינו, שכן זוהי שלילה של עצמו. כי משה רבינו ענינו התורה, ואצל תלמיד-חכם אמיתי צריכות המידות להתגלות ביותר שלמות⁸⁶. דוד המלך, שענינו הוא המציאות של כלל-ישראל, אמר: "ואנכי תולעת ולא איש", וזה ביטוי יותר חריף מאשר שלילת מציאות, זאת כבר מציאות אחרת, "תולעת בלע צנינו"⁸⁷. מציאות שלמה של ענוה⁸⁸.

גילוי אליהו

נאמר על אליהו הנביא, שלא טעם טעם מיתה⁸⁹, ואם-כן מדרגתו היא מדרגה על-אנושית. האישיות הזאת, המתוארת עם "אזור עור אזור במתניה"⁹⁰, היא אישיות על-נורמלית, רוחנית, כלל-ישראלית. לכן רבים המדרשים שמספרים על גילוי אליהו⁹¹. אליהו הנביא, בהיקפו הכלל-ישראלי, העל-חומרי, שייך לפגישה רוחנית עם כוחות רוחניים במשך כל הדורות בישראל⁹².

מלחמת מדין

מתוך גילוי הקדושה על-ידי פינחס, בא הציווי "צרוך את המדינים והכיתם אותם, כי צורים הם לכם, בנכליהם אשר נָפְלו לכם"⁹³. הם נָפְלו לישראל בטומאה רוחנית, ומכאן נבעה המצוה של מלחמת מדין⁹⁴. יש להבחין בין שני סוגים של מלחמת מצוה. מלחמת מצוה היא מלחמה שנצטוו עליה לאחר מתן תורה, כי אין ללמוד מצוות ממה שהיה לפני מתן תורה⁹⁵. המצוה לכבוש את הארץ⁹⁶ אינה נובעת מכך שאברהם אבינו כבש את הארץ, אלא ממה שנצטוו על כך במתן תורה⁹⁷.

ועם זאת, יש מלחמות שנצטוו עליהן ישראל, אולם הן היו רק לשעתן, כגון מלחמת מדין שהיתה מצוה לאותו דור, כתוצאה ממזימת בלעם הרשע, ולכן אינה נמנית במנין תרי"ג מצוות. מלחמת מדין היתה הכנה למלחמת מצוה הקבועה של כיבוש הארץ⁹⁸.

מנין העם

בסיום ספר במדבר נפגשים אנו בחשבון של יוצאי צבא בישראל, מנין שנוכר כבר בהתחלת ספר במדבר. אחרי פרטי הענינים של "ספר הדרך" אנו חוזרים אל כללות האומה.

שם מוזכר שמנין שבט לוי הוא מנין יוצאי צבא לעבודת המשכן: "זאת אשר ללוים, מכן חמש ועשרים שנה ומעלה, יבוא לצבא צבא בעבודת אהל מועד"⁹⁹. מקור הצבא בישראל, הוא צבא הקודש. מצבא הקודש, מצבא של תורה וישיבה, נמשך הצבא של היוצאים למלחמה¹⁰⁰. כך הוא במהלך כל החיים - מתוך הקודש מקבל החול את ערכו. כך הוא גם במלאכה: מלאכה שהיתה במשכן נחשבת כמלאכה¹⁰¹. וכך, לפי ערך הנשמה, יש ערך לגוף¹⁰².

פשוט הוא שהתקדמות זו קשורה בהתמודדות עם מבצעים מלחמתיים וצבאיים. לכן אנו מוצאים בפרשתנו תרגילים צבאיים לקראת כיבוש הארץ. יש להתרגל להתבונן בדבר ד' השלם, "תורת ד' תמימה"⁶⁰. כל הדברים הגדולים, הנשגבים והעליונים וכל הדברים הקטנים, שייכים יחד לדבר אחד שלם ותמים של דרכנו ממצרים לירושלים. ההכנות האחרונות לקראת ההתקדמות אל מחוז חפצנו מופיעות בפרשתנו. בהתקדמותנו אנו נפגשים במבצעים מלחמתיים, המשמשים כתרגילים לקראת הענינים הצבאיים הגדולים השייכים לכיבוש הארץ.

שמעתי כמה עדויות על התבטאותו של ה"חפץ חיים" ביחס להתגייסות לצבא הגויים, שהוא מהווה תרגיל והכנה אל הצבא שלנו⁶¹. היו בחורים שנקראו כלל-ישראל היתה תפיסה בריאה. הוא אמר להם: "עוד מעט יבוא המשיח ותהיה לנו מדינה, וכמובן מדינה צריכה צבא. האם רק אז תלכו להתלמד להיות חיילים? עכשיו יש לכם הזדמנות ללמוד לשרת בצבא. זה חשוב בשבילנו. רבוננו-של-עולם הוא המסדר תרגילי הכנה אלה ומכשיר אתכם לקראת הצבא שלנו".

לא כולם תפסו זאת. גם בדורות האחרונים, ד' בעל מלחמות⁶² גלגל אותנו בצבאות הגויים, ומתוך-כך יש יהודים שקיבלו התמחות בלוחמה ובאסטרטגיה ונעשו אחר-כך אלופים בצבא שלנו. כל זה שייך לסדר האלוהי של מעשי ד'. רבוננו-של-עולם "קרא הדרות מראש"⁵⁹ הוא המדריך אותנו.

צבא מתוך תורה

ומי הוא המסדר את כל עניני הצבא בישראל? משה רבינו. סידור הצבאיות בישראל הוא ממקור התורה. מתוך ישיבתו שבה הוא עסק במלחמתה של תורה, ניגש משה רבינו להכנות הצבאיות, שמתוארות ב"מטות-מסעי": "כל יצא צבא בישראל"⁶³. סטטיסטיקה לקראת המערכה הצבאית של כיבוש הארץ. אנחנו נפגשים כאן במונח "יצא צבא בישראל", מונח המופיע לראשונה בפרשיות הראשונות של ספר במדבר, אבל במדבר, אבל במובן אחר. שם נמצא ביטוי זה, אבל לא במובן של יוצאי צבא מיליטריסטי, אלא יוצאי צבא לעבודת המשכן. גרשון קהת ומררי, "כל הבא לצבא צבא לעבד עבדה באהל מועד"⁶⁴ - תחילת הצבא בישראל הוא צבא של עבודת הקודש, צבא של ישיבה. עבודת הקודש היא יסוד לכל עבודה בישראל. חשבון הסטטיסטיקה של צבא ישראל אינו מתחיל כאן, אלא בראש חומש במדבר בענין צבא המשכן, המקדש והישיבה. מהאתחלת הזאת של הצבא נמשך ונשתלשל הצבא במובן המיליטריסטי.

חז"ל מתארים את יהושע כ"מסדר הספסלים"⁶⁵ בבית-מדרשו של משה רבינו; ויחד עם זה, הוא אשר נצטוה: "צא הלחם בעמלק"⁶⁶. מתוך עומק הרוחניות, ממעמקי התורה שהיא נשמתם של ישראל, ממרום הקודש והשראת השכינה בישראל, מהמקור האמיתי של תורה ונבואה בישראל - יש המשך אל צבא מיליטריסטי. רק מתוך הישיבה, מתוך קדושת התורה וגבורתה ומתוך גדלות הרוח בישראל, יש ערך וענין לצבאיות, כדורות שעברו וכדורותינו אנו. "תורת ד' תמימה"⁶⁰ ומעשה ד' תמים: התורה מקיפה את שלמות הנשמה של ישראל יחד

עם שלמות הגוף של ישראל, הרוחניות העליונה של ישראל והשראת השכינה בישראל, יחד עם הפרקטיקה של הצבא במובנו הפשוט לקראת הכניסה לארץ.

"צרוך את המדינים"

לכן לאחר פטוקים אחדים של הערכה על מעשה פינחס, מוצאים ציווי אלוהי, ציווי מלחמתי: "צרוך את המדינים והכיתם אותם"⁶⁷. יש צורך לתת מכות כהונן, "כי צורים הם לכם בנכליהם אשר נָפְלו לכם על דבר פעור"⁶⁸. לקראת משימה זאת מופיע ציווי אלוהי ל"אגף כח אדם" לבצע סטטיסטיקה של יוצאי צבא בישראל. כאן לא מדובר בצבא של ישיבה אלא בצבא מלחמתי. הפגישה הנוראה והאימה עם המחטיא הגדול, בפרשת בלעם, נמשכה על-ידי המדיינים "בנכליהם אשר נָפְלו לכם"⁶⁸, לכך מופיע חשבון אלוהי: "צרוך... והכיתם". לקראת מלחמת ד' במדין יש צורך במפקד ובהכנות צבאיות. אמנם יש כאן ציווי אלוהי לצאת למלחמה, אבל האם נקראת מלחמה זו מלחמת מצוה? זו הזדמנות לברר הבחנות הלכתיות בענין מלחמת מצוה.